

W służbie tradycji i odnowy liturgicznej. 50 lat Instytutu Liturgicznego w Krakowie (1968–2018),
red. P. Nowakowski, J. Mieczkowski, Kraków 2019, s. 55–69.
ISBN 978-83-7438-849-8 (wersja drukowana), ISBN 978-83-7438-850-4 (wersja online)
DOI:<http://dx.doi.org/10.15633/9788374388504.06>

Adelajda Sielepin CHR

UNIWERSYTET PAPIESKI JANA PAWEŁA II W KRAKOWIE, POLSKA

ORCID: 0000-0003-2511-4218

Myśl teologiczna krakowskiego Instytutu Liturgicznego w posoborowym pięćdziesięcioleciu (1)

W bogatej panoramie rzeczywistości, jaką jest krakowski Instytut Liturgiczny, od pierwszych lat jego istnienia dominują wątki Soboru Watykańskiego II, począwszy od pomysłu powołania takiego centrum odnowy liturgicznej, wyrażonego przez aktywnego uczestnika Soboru, ówczesnego metropolitę krakowskiego kardynała Karola Wojtyłę, aż po ucieleśnienie tej idei przez ks. prof. Wacława Świerzawskiego (1927–2017), któremu kardynał Wojtyła zlecił to zadanie jako świeżo promowanemu doktorowi rzymskiego Ateneum św. Anzelmia. Sam inspirator, późniejszy papież Jan Paweł II, tak pisał o teologicznych i duchowych motywach powstania Instytutu w swoim liście na dwudziestopięciolecie powstania tej instytucji:

Jubileusz ten pozwala mi wrócić pamięcią do lat mego pasterzowania w Archidiecezji Krakowskiej, do okresu niezmiernie ważnego w dziejach Kościoła, jakim była realizacja Soboru Watykańskiego II, nazajutrz po jego zakończeniu. Pamiętamy, że jedną z najbardziej newralgicznych dziedzin reformy soborowej była właśnie liturgia. Dzięki Soborowi uświadomiliśmy sobie jeszcze wyraźniej, że jest ona naprawdę „szczytem, do którego

zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10). [...]

W tym okresie pełnym nadziei, ale nie pozbawionym również błędów i nadużyć, Instytut Liturgiczny, powstały wówczas w Krakowie, odegrał niezmiernie doniosłą rolę, jako wierny interpretator myśli soborowej oraz twórczy inspirator odnowy życia liturgicznego w Kościele Krakowskim. [...]

Każdy jubileusz skłania do dziękczynienia Bogu za przebytą drogę, za dokonane dobro. Pragnę włączyć się w to jubileuszowe dziękczynienie, obejmując nim osoby założycieli i wykładowców Instytutu. Słowa szczególnego podziękowania należą się Księdzu Biskupowi Profesorowi Waławowi Świerzawskiemu, który od samego początku Instytutem kieruje, oddając tej pracy swój talent naukowy, dydaktyczny i organizatorski. Dziękczynieniem skierowanym do Boga obejmuję także rzesze studentów duchownych i świeckich, którzy w tej Uczelni, w ciągu minionych 25 lat, zdobywali sztukę rozumienia i głębokiego umiłowania liturgii Kościoła Świętego w duchu Soboru Watykańskiego II [...]¹.

Mając doświadczenie serca Kościoła, Rzymu, orientację w myśli soborowej, jak też osobistą znajomość ówczesnych teologów oraz trendów teologicznych i pastoralnych, ks. Świerzawski był w pełni przygotowany do bycia moderatorem tego nowoczesnego dla teologii i duchowości „eksperymentu”, bo tak nazywano wprowadzane zgodnie z konstytucją o liturgii próby odnowy życia liturgicznego w Krakowie i to, co zaczęło się dziać wokół powstającego Instytutu Liturgicznego, przede wszystkim najpierw w kościele św. Marka Ewangelisty, wybranym przez ks. Świerzawskiego jako pierwotne miejsce praktykowania soborowych postulatów odnowy religijnej w Kościele lokalnym.

---

¹ List Ojca Świętego Jana Pawła II do kard. Franciszka Macharskiego, Metropolity Krakowskiego, z okazji jubileuszu 25-lecia Instytutu Liturgicznego w Krakowie, z dnia 26 sierpnia 1993 roku, w: *Euntes docete*, red. S. Koperek, Kraków 1993, s. 9–10.

1. Początki: myśl związana z czynem

Instytut rozpoczął swoją działalność wraz z otwarciem roku akademickiego 1968/1969, łącząc się już nie tylko ze ścieżką pastoralną zakorzenioną w kurii, jak to było dotychczas w przypadku działającego tam już od roku Studium Liturgicznego, ale bardziej ze studiami i formacją wynikającą z przynależności do Wydziału Teologicznego, wtedy jeszcze działającego samodzielnie *in aedibus Seminarii* po niechlubnym usunięciu go z Uniwersytetu Jagiellońskiego w czasach komunizmu (1954). Siedzibę Instytut obrał w zabudowaniach przylegających do kościoła św. Marka Ewangelisty w Krakowie, kościoła rektoralnego obranego dla celów wprowadzania w życie soborowych inspiracji w dziedzinie liturgii. Tym samym od początku istnienia Instytutu jego działania nie ograniczały się jedynie do sali wykładowej i pisarstwa, lecz wypełniały się w sprawowanej liturgii, w której uczestniczyli zarówno kapłani, wykładowcy i studenci Instytutu, jak też lud wiernych świeckich, gromadzący się przy kościele św. Marka. Przeważnie były to koncelebrowane Eucharystie oraz nieszpory.

Pierwszą ze stopniowo tworzonych struktur Instytutu była Sekcja Teologiczna (1968), która stanowi fundament późniejszej i aktualnej Katedry Teologii Liturgii i której to główne kierunki badań oraz oddziaływania pragnę przedstawić w niniejszym przedłożeniu.

Ten pierwotny strumień inspiracji, twórczości teologicznej i oddziaływania należałoby scharakteryzować jako wszechstronny i syntetyczny, ukierunkowany na odkrywanie liturgii i jej znaczenia w duchowości, w teologii, liturgii rozumianej jako centrum chrześcijaństwa i wiary. Był to okres kluczowy i dla Instytutu niejako kanoniczny, a przy tym niezwykle twórczy. Wszystko, co powstawało później, było przeważnie uszczegółowieniem, rozwinięciem, owocem lub kierunkiem pomocniczym pełniącym, jak to powiedział Cyprian Kamil Norwid, a często powtarzał ks. Świerzawski, funkcję „fałdy, która głównemu skinieniu służy”. A tym głównym skinieniem, poruszeniem, jest misterium, liturgia Chrystusa i Kościoła, dynamiczny dialog, interakcja Boga z każdym z Jego ludu, z Oblubienicą – Kościołem, Mistycznego Ciała z każdym pojedynczym człowiekiem jako żywym uczestnikiem tego misterium. Liturgia jako żywe i żyjące misterium, oddziałujące na wszystkie tkanki codzienności, wszystkie dziedziny życia człowieka oraz je przenikające, tworzące duchowość istoty ludzkiej, jak w pierwszych wiekach Kościoła.

Soborowy powrót do źródeł i ponowne odkrycie tętniącej żywotności chrześcijan czerpiących swoją moc z Chrystusa obecnego w liturgii znalazły wyraz w najwcześniejszej wersji teologicznej Instytutu, reprezentowanej najpierw i przede wszystkim przez założyciela Instytutu ks. prof. Wacława Świerzawskiego², a następnie w poszczególnych dziełach Instytutu i osobach, które go tworzyły i zakreślały coraz szersze kręgi od eucharystycznego epicentrum.

2. Misterium Chrystusa źródłem życia chrześcijańskiego i centrum studiów

Eucharystia i uobecnienie misterium Chrystusa były centralnym i prymarnym wątkiem teologii Instytutu. Z niej i dla niej powstawały inne sekcje: Sekcja Muzyki Liturgicznej (1974–1977), Sekcja Architektury i Sztuki Sakralnej (1979), Studium Duchowości Liturgicznej (1982–1985), Kurs dla Zakrystianów (1984), Studium Homiletyczne (1988), Katedra Historii Liturgii (1988) i wreszcie sięgające najdalej w potrzeby tego świata Studium Katechumenalne (1991), które przygotowuje katechistów do towarzyszenia osobom nieochrzczonym w drodze chrześcijańskiej inicjacji, oraz sam katechumenat, który powstał w 1989 roku najpierw pod patronatem Instytutu Liturgicznego, zaraz po wydaniu polskiego tłumaczenia księgi *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*³.

Wątek eucharystyczny i misteryjny reprezentują publikacje ks. Świerzawskiego, bardzo liczne artykuły⁴, a przede wszystkim najbardziej typowe monografie, takie jak: *Dynamiczna „pamiętka” Pana. Eucharystyczna anamneza Misterium Paschalnego i jego egzystencjalna dynamika*⁵ (rozprawa

---

2 Charakterystyka twórczości ks. bp. prof. Wacława Świerzawskiego została ukazana przez ks. prof. Adama Ludwika Szafrąńskiego w jego artykule w księdze pamiątkowej. Por. A. L. Szafrąński, *O polskiej teologii liturgii i mistyki Biskupa Profesora Wacława Świerzawskiego*, w: *Euntes docete*, s. 331–336.

3 Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988.

4 Por. *Bibliografia pierwszych publikacji*, w: *Diligis me? Pasce*, t. 1, red. S. Czerwik, M. Mierzwa, Sandomierz 1999, s. 110, 114.

5 Por. W. Świerzawski, *Dynamiczna „pamiętka” Pana. Eucharystyczna anamneza Misterium Paschalnego i jego egzystencjalna dynamika*, Kraków 1980.

habilitacyjna) i *Misterium Christi*⁶ oraz *Gloria passionis*⁷, które stanowiły początki teologii liturgii i coraz bardziej ukazywały jej egzystencjalny wymiar. Ścisły związek z myślą teologiczną w nauce oraz apostołatem liturgicznym, poznaniem teologicznym i życiem sakramentalnym przejawiał się w katechezach dla dorosłych, głoszonych w kościele św. Marka przez jego rektora ks. prof. Świerzawskiego. Były to mowy mistagogiczne, ukazujące inspirującą i inicjatywną obecność Boga w Chrystusie przychodzącym za pośrednictwem liturgii, a przede wszystkim sakramentów. Były one spisywane i redagowane w kolejne monografie o charakterze mistagogicznym i liturgicznym i prezentowały konkretną implementację teologii liturgii w duchowość wiernych.

Z cotygodniowych katechez powstawały takie dzieła jak: komentarz do Ewangelii św. Jana *Pierwszy umiłował*⁸, trylogia *Panie, pokaż nam Ojca*⁹, *Panie, naucz nas się modlić*¹⁰ i *Panie, naucz nas czynić Twoją wolę*¹¹. Dzieła te mówią o relacji Chrystusa i człowieka w Kościele. Przymierze z Bogiem przez Chrystusa w Duchu Świętym zostało wyjaśnione w sposób liturgiczny, z podkreśleniem charakteru personalnego, dynamicznego i mistycznego. Egzystencjalna teologia liturgii sakramentów została podjęta w katechezach o sakramentach, głównie o Eucharystii. Katechezy te zostały wydane w dwu tomach: *Eucharystia Chrystusa i Kościoła*¹² oraz *Różne rodzaje postu-*

---

6 Por. W. Świerzawski, *Misterium Christi. Chrystus obecny w liturgii i życie chrześcijańskie*, Kraków 1975.

7 Por. W. Świerzawski, *Gloria passionis. Chrystus obecny w liturgii i życie chrześcijańskie*, Częstochowa 1987.

8 Por. W. Świerzawski, *Pierwszy umiłował. Komentarz do Ewangelii Jezusa Chrystusa według świętego Jana*, Wrocław 1982.

9 Por. *Panie, pokaż nam Ojca* (z cyklu: *Misterium Chrystusa i Kościoła. Mistyka zakorzeniona w liturgii*, t. 1), Kraków 1988.

10 Por. *Panie, naucz nas się modlić* (z cyklu: *Misterium Chrystusa i Kościoła. Mistyka zakorzeniona w liturgii*, t. 2), Kraków 1984¹.

11 Por. *Panie, naucz nas czynić wolę Twoją* (z cyklu: *Misterium Chrystusa i Kościoła. Mistyka zakorzeniona w liturgii*, t. 3), Kraków 1990.

12 Por. *Eucharystia Chrystusa i Kościoła. Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego* (z cyklu: *Spotkanie Boga i ludzi w słowie i czynie*, t. 1), Kraków 1982.

*giwania, ale jeden Pan*¹³. Wszystkie te dzieła stanowią oryginalne przykłady teologii liturgii przechodzącej w duchowość liturgiczną. Pomimo że są to teksty kierowane pierwotnie do realnych słuchaczy, to każdy z nich mógłby stanowić osobny traktat z teologii liturgicznej. W tej sferze znajdują się homilie, opublikowane w kilku tomach¹⁴, które podtrzymują charakter mistagogiczny, mistyczny i praktyczny, przybliżający liturgię jako źródło przemiany człowieka i komunii z Chrystusem.

Z czasem ks. prof. Świerzawski zaczął nazywać ten typ teologii mistyką sakramentalną, metodologicznie ukazaną w kontekście teologii duchowości w osobnej książce pod tytułem *Mistrzu, gdzie mieszkasz? Człowiek istota mistyczna*¹⁵. Dzisiaj profil ten identyfikuje się raczej z duchowością liturgiczną, a praktyczne jej zręby w Polsce tworzył właśnie ks. bp Świerzawski. Szczególnie ukazują ten rys katechezy dla dorosłych głoszone przez niego w kościele św. Marka od 1968 roku, kiedy został jednocześnie rektorem tego kościoła¹⁶, które od 1989 roku przерodziły się w katechezy dla katechumenów, spisane i opublikowane w wielu pozycjach książkowych, z czego najbardziej znana jest trylogia katechez katechumenalnych i mistagogicznych w nowej serii *Lumen Christi*¹⁷. Od momentu polskiej edycji *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* inspiracja teologiczna dotycząca chrześcijańskiej inicjacji i formacji liturgicznej wyraziła się w utworzeniu katechumenatu pod patronatem Instytutu Liturgicznego, zatwierdzonego przez kardynała Franciszka Macharskiego w 1989 roku. W dekrete erygującym pierwszy w Polsce Ośrodek Katechumenalny był zapis o roli

---

13 Por. *Różne rodzaje postępowania, ale jeden Pan. Sakrament kapłaństwa i małżeństwa. Profesja zakonna. Sakrament namaszczenia chorych i pogrzeb chrześcijański* (z cyklu: *Spotkanie Boga i ludzi w słowie i czynie*, t. 2), Kraków 1985.

14 Por. *Pan jest z nami. Homilie*, t. 1, Kraków 1981; *Pan jest dla nas. Homilie*, Kraków 1986; *Pan jest w nas. Homilie roku A, B, C*, Sandomierz 2006.

15 Por. W. Świerzawski, *Mistrzu, gdzie mieszkasz? Człowiek istota mistyczna*, Sandomierz 1994.

16 Odzwierciedlają to opracowane i wydrukowane teksty w tomikach takich jak na przykład: *Poznaj chrześcijaninie godność swoją. Rozważania niedzielne*, Wrocław 1982; *Duszę dać! Rekolekcje dla ludu Bożego*, Wrocław 1986.

17 *Wiara co ci daje?*, Sandomierz 1992; *Nadzieję złożyliśmy w Chrystusie i Zostanie miłość*, Sandomierz 2005.

Instytutu w badaniach i opracowywaniu metody dla chrześcijańskiej inicjacji dorosłych w Polsce. Jest to druga nowa fala aktywności teologicznej i pastoralnej Instytutu od czasu jego powstania, gdy tworzył on dopiero zarówno teologię liturgii, jak i środowisko formacyjno-ewangelizacyjne w nurcie odnowy liturgicznej. Wszystko, co dotychczas zostało powiedziane, potwierdza, że nurt ściśle naukowy i nurt mistyczny oraz nurt mistagogiczny stanowią trzon myśli teologicznej Instytutu.

3. Wpływy i inspiracje

Przy bardzo twórczym i dynamicznym trybie funkcjonowania Instytutu Liturgicznego na polu naukowym, dydaktycznym i duszpasterskim nie można pominąć źródeł i kontekstu kształtowania się myśli teologicznej tego środowiska. Dyrektor i moderator Instytutu ks. prof. Świerzawski wyraźnie fascynował się Soborem i czuł jego ducha, ale przede wszystkim ducha ojców soborowych, którymi byli wybitni teologowie przełomu XIX w XX wieku, reprezentujący teologię liturgii nie wprost, lecz pośrednio, dzięki odkrywaniu jej znaczenia przez pryzmat badań historycznych i filologicznych nad teologią misterium (Andreas Jungmann, Cipriano Vagagginni, Odo Casel, Yves Congar, Hans Urs von Balthasar), studiów patrystycznych (Henri de Lubac, Louis Bouyer) czy antropologicznych i pastoralnych (Romano Guardini), którzy wyraźnie postrzegali liturgię jako źródło życia Kościoła, jego *spiritus movens* i warunek jego odnowy. Niewątpliwie był to cały ruch liturgiczny zarówno z jego luminarzami europejskimi (Prosper Guéranger, Pius Parsch, Lambert Beauduin), jak i polskimi z ks. Michałem Kordelem na czele, którego życie i działalność w Krakowie, i zamieszkanie przy kościele św. Marka, gdzie miał swoją „pustelnię” naukową¹⁸, stawały się naturalnym impulsem do zainteresowań i twórczości w dziedzinie liturgii odczytywanej w kluczu misterium Chrystusa i Kościoła.

---

¹⁸ Aktualnie w tym miejscu mieści się gabinet, sala konferencyjna i biblioteka Instytutu Liturgicznego, stworzona przez ks. Wacława Świerzawskiego po przejściu kościoła i stopniowym odzyskiwaniu pomieszczeń kościelnych przez pewien czas upaństwowionych i zamieszkałych przez osoby cywilne.

Cennym nurtem myśli teologicznej Instytutu było nawiązanie do tych inspiracji i przybliżanie ich genezy przez opracowywanie twórczości teologów i świętych w kluczu teologii misterium. Historie tych postaci zostały zebrane w książce *Pro cuius amore*¹⁹ oraz w licznych artykułach. Należą do nich między innymi: Odo Casel, Michał Kordel, Burghard Neunheuser, Romano Guardini, Józef Korzonkiewicz, św. Tomasz z Akwinu, św. Teresa z Ávili. Było to z jednej strony rozpowszechnianie wiedzy o przedstawicielach teologii misterium i mistyki sakramentalnej, a z drugiej strony ukazywanie ich jako reprezentantów Kościoła żyjącego w komunii z Chrystusem obecnym i działającym w sakramentach. Pisarstwo tego typu ma szczególnie wymiar formacyjny i pouczający, tak jak liturgia, która dzięki realnemu spotkaniu w niej z Bogiem może kształtować ludzi i oddziaływać na nich. Szczególnie warto zaznaczyć tu dostrzeżenie skromnego średniowiecznego zakonnika, Litwina Michała Giedroycia (1420?–1485), zakrystiana z kościoła św. Marka, którego ks. Świerzawski zaproponował na patrona Instytutu Liturgicznego, postrzegając jego działania jako wzór posługi misterium liturgii, i którego proces oficjalnej beatyfikacji i zatwierdzenia pięćsetletniego kultu sam rozpoczął. Postać tego świętego była inspiracją dla wielu wykładów, homilii, kilku sympozjów i publikacji poświęconych także kościołowi św. Marka²⁰, i wreszcie dla przygotowywania materiałów do *positio causae*²¹. Kult ten i heroicznosc cnót zostały 7 listopada 2018 roku uznane przez papieża Franciszka i Michała Giedroycia ogłoszono błogosławionym Kościoła. W związku z tym bez żadnych przeszkód formalnych będzie już można taki tytuł, bł. Michała Giedroycia, Instytutowi nadać.

Szczególny charakter myśli teologicznej nadawały spotkania krajowe i międzynarodowe, zarówno sympozja, jak i zebrania Naukowego Koła Wykładowców Liturgiki przy Instytucie Liturgicznym w Krakowie. Owocem tych spotkań są publikacje zbiorowe, takie jak książki z serii *Mysterium Christi* – są to podręczniki do liturgiki, z których początkowo ukazały się trzy tomy (*Liturgia uświęcenia czasu*, Kraków 1984; *Msza święta*, Kraków

19 W. Świerzawski, *Pro cuius amore. Myślenie, modlitwa, czyn*, Wrocław 1984.

20 *Serce z krzyżem. Michał Giedroyc (1425–1485). Materiały z obchodów jubileuszu śmierci Błogosławionego*, red. W. Świerzawski, Kraków 1988.

21 Teologiczną część *Positio*, czyli heroicznosc cnót i aktualność bł. Michała Giedroycia, opracowała s. Adelajda Sielepin, kierownik katedry teologii liturgii w IL.

1993; *Sztuka w liturgii*, Kraków 1996), a które niedawno zostały uzupełnione i opublikowane jako ośmiotomowe opracowanie zbiorowe (wkład w jego przygotowanie mieli wszyscy polscy liturgiści)²². Innym efektem spotkania jest powstanie w 1987 roku serii *Vetera et Nova*, której nazwa w podtytule zawiera sformułowanie „biblioteka przekładów klasyków liturgiki”; jej redaktorem jest ks. prof. Stefan Koperek, pierwszy asystent i współpracownik ks. Wacława Świerzawskiego, późniejszy profesor i twórca Katedry Historii Liturgii.

Działalność dydaktyczno-formacyjna Instytutu sięgała nawet poza Kraków. Tak było w przypadku Studium Liturgicznego w Rzeszowie (1969), przekształconego później w Studium Pastoralne, a także w przypadku początków działalności Instytutu Teologicznego w Sandomierzu, kiedy ks. Świerzawski został mianowany biskupem sandomierskim (1992).

Sympozja organizowane wówczas przez Instytut można podzielić na kilka kategorii: interdyscyplinarne – *Biblia i liturgia* (1970), *Liturgia i semiotyka* (1977), *Wspólnota liturgiczna w swojej świątyni* (1981), sympozja z serii „*Vetera et Nova*” poświęcone wybitnym osobowościom, takim jak: ks. Michał Kordel (1972), abp Józef Bilczewski (1973), Prosper Guéranger OSB (1975), Odo Casel OSB (1986). Szczególny rys Instytutu prezentuje inicjacja chrześcijańska, której poświęcono trzy sympozja – jedno w Krakowie i dwa w Sandomierzu²³. Ponadto odbyło się kilka sympozjów, jakie Katedra Teologii Liturgii organizowała na różne tematy (między innymi *Michał Giedroyc w środowisku Krakowa* czy *25-lecie konstytucji o liturgii*).

4. Aktualne nurty badawcze

To żywe źródło inspiracji teologicznej i początków Instytutu znajduje swoją kontynuację w aktualnie prowadzonych badaniach, a szczególnie wyraźnie w działalności Katedry Teologii Liturgii. Teologia misterium jest

---

22 *Misterium Christi. Podręcznik liturgiki ogólnej i szczegółowej*, t. 1–8, red. W. Świerzawski, A. Sielepin, Sandomierz 2012–2013.

23 W Krakowie sympozja miały miejsce w latach 1991 i 1992, a w Sandomierzu w 1994 roku. Por. A. Sielepin, *Ku nowemu życiu. Teologia i znaczenie chrześcijańskiej inicjacji dla życia wiary*, Kraków 2013, s. 425.

obecna w badaniach związanych z antropologią, eschatologią i pneumatologią liturgiczną, która wyraża się w publikacjach s. Adelajdy Sielepin, aktualnie kierownika Katedry Teologii Liturgii, takich jak: *Chrystus pośród was – nadzieja chwały*²⁴, *Chrystus Omega w liturgii*²⁵ oraz *Rola Ducha Świętego w kształtowaniu nowego człowieka*²⁶.

Nurt mistagogiczny z dziedziny teologii inicjacji chrześcijańskiej wyraża się w wielu artykułach, referatach i nowej serii pod tytułem Christianus Fit, w której ramach ukazały się cztery tomiki²⁷ stanowiące swoisty przewodnik zwany *Vademecum katechisty*. Spotkał się on z zainteresowaniem za granicą i został przetłumaczony na język rosyjski oraz opublikowany z inicjatywy Centrum Katechetycznego w Sankt Petersburgu. Obejmuje on wszystkie cztery części w jednym tomie zatytułowanym *Poznawat' Christa i sledovat' za Nim* i wydany w Gatczynie koło Sankt Petersburga (2008). Piąty tom to kompendium teologiczne inicjacji chrześcijańskiej pod tytułem *Ku nowemu życiu. Teologia i praktyka katechumenatu*²⁸. Publikacja ta stanowi uzasadnienie sensu chrześcijańskiej inicjacji dla odnowy wiary i dla życia chrześcijańskiego.

Studia nad mistagogią liturgii skłoniły do otwarcia ścieżki dydaktycznej w tej dziedzinie, która wyraziła się w kształceniu katechistów towarzyszących dorosłym w ich procesie chrześcijańskiej inicjacji. W 1991 roku ks. prof. Waław Świerżawski stworzył pod auspicjami Instytutu Liturgicznego Studium Katechumenalne, które do dzisiaj prowadzi dwuletnie kursy teologiczno-pastoralne dla przyszłych formatorów w katechumenacie. Program tego Studium obejmuje zagadnienia szczególnie związane z formacją inicjacyjną i adresowane jest do absolwentów teologii oraz świadomych i czytanych chrześcijan. Do spektrum *ratio studiorum* zaliczają się takie przedmioty jak: katechumenat w nauczaniu Vaticanum II,

---

24 A. Sielepin, *Chrystus pośród was – nadzieja chwały*, Sandomierz 1996.

25 A. Sielepin, *Chrystus Omega w liturgii. Rzeczywistość eschatyczna w sakramentach Kościoła*, Kraków 2004.

26 A. Sielepin, *Rola Ducha Świętego w kształtowaniu nowego człowieka. Studium teologiczne tekstów Mszалу Pawła VI*, Kraków 2008.

27 A. Sielepin, *Wejście do Kościoła*, t. 1, Kraków 2005; *Zostaliście wybrani*, t. 2, Kraków 2006; *Odrodziliście się w Chrystusie*, t. 3, Kraków 2006; *Trwajcie w wierze*, t. 4, Kraków 2006.

28 A. Sielepin, *Ku nowemu życiu. Teologia i praktyka katechumenatu*, Kraków 2013.

historia katechumenatu, mistagogiczna rola liturgii, teologia obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia, słowo Boże w chrześcijańskiej inicjacji, metodyka pracy w katechumenacie, misja Kościoła i dialog z niewierzącymi, elementy eklezjalne w chrześcijańskiej inicjacji, symbolika chrześcijańska, współczesne zagrożenia wiary, wybrane zagadnienia moralne, religie niechrześcijańskie, ekumenizm i sekty, komunikacja wiary. Praktykę słuchacze odbywają w Ośrodku Katechumenalnym. Wykłady prowadzą zarówno profesorowie Instytutu Liturgicznego, jak i przedstawiciele innych dyscyplin teologicznych i pomocniczych, mających znaczenie w kształtowaniu wiary chrześcijańskiej.

Najbliższa mistagogii jest mistyka sakramentalna, czyli duchowość liturgiczna, która należy do stałych kierunków badań i oddziaływania w formie wykładów, konferencji oraz publikacji. Ksiądz Waław Świerzawski większość swoich tekstów pisał w duchu tego nurtu. Próba zbadania takiego ujęcia jest książka *Między „źródłem” a „szczytem”*²⁹, w której podjęłam wstępną analizę relacji liturgii do duchowości oraz przywołałam niektóre przykłady źródłowej inspiracji liturgii dla życia duchowego. W tym opracowaniu zostały przybliżone główne cechy duchowości liturgicznej na podstawie natury i cech samej liturgii oraz uobecnianego w niej misterium. Ten profil działalności liturgicznej Instytutu jest kontynuowany w pracach Ośrodka Katechumenalnego, jak też w licznych konferencjach głoszonych szczególnie do osób konsekrowanych, rekolekcjach i warsztatach liturgicznych oraz artykułach. Aktualnie przygotowywana jest monografia z tej dziedziny, która omawia zarówno tradycję duchowości wyrastającej z liturgii, odniesienia do literatury zachodniej i wschodniej, jak też kluczowe zagadnienia tworzące taką duchowość.

Wymowną ilustracją tego rodzaju mistyki zakorzenionej w misterium uobecnianym w liturgii jest życie świętych. Nie podejmowano takiego aspektu wcześniej, ale w czasach współczesnych, kiedy liturgia jest ponownie odkrywana, rysuje się ciekawa perspektywa badań pism świętych pod tym kątem. Wątek ten, zainicjowany przez ks. Świerzawskiego w publikacji *Pro cuius amore*, został podjęty w moich kilku artykułach o św. Teresie z Lisieux (na przykład *„Mała droga” najkrótszą drogą do Boga i ludzi, czyli*

---

29 A. Sielepin, *Między „źródłem” a „szczytem”*, Kraków 2007.

św. Teresa z Lisieux na szlakach liturgii)³⁰ oraz w artykułach, a także podczas sympozjów organizowanych z racji kanonizacji św. Jadwigi Andegawerskiej i odbywania rocznic związanych z postacią świętej³¹.

Wymienione wyżej zakresy tematyczne widoczne są również w pracach magisterskich i doktorskich pisanych przez studentów Instytutu, a niekiedy poszerzone bywają także o wątki ekumeniczne. W 2016 roku została obroniona praca doktorska napisana pod moim kierunkiem na temat: *Liturgiczne drogi jedności. Liturgiczno-ekumeniczna duchowość wybranych nowych wspólnot życia ewangelicznego*³². Temat został zrealizowany w ramach grantu przyznanego doktorantce przez Narodowe Centrum Nauki w Warszawie.

Interkonfesyjny profil odzwierciedla także nowa seria *Ad Dominum*, redagowana przez Katedrę Teologii Liturgii (s. Adelajda Sielepin, ks. Jarosław Superson), której cztery tomy już się ukazały³³. Seria ta reprezentuje tak zwany nurt źródłowy badań nad liturgią, który próbuje uzasadnić cel współczesnej celebracji z jej obrzędami i tekstami na podstawie źródeł liturgicznych, znaczenia teologicznego, relacji do innych liturgii chrześcijańskich, inspiracji judaistycznych i uwarunkowań kulturowych. Do współpracy zapraszani są teologowie z różnych krajów i różnych wyznań, by wspólnie patrzeć na dany przedmiot badawczy. Ten rys badań jest szczególnie charakterystyczny dla twórczości ks. dr hab. Jarosława Supersona z Katedry Teologii Liturgii, który w osobnym artykule szczegółowo przedstawi charakter swoich opracowań, zwłaszcza dotyczących *preces* z liturgii godzin i kierunku celebracji. Edytorska seria badań porównawczych i międzywyznaniowych w Instytucie Liturgicznym ma swój ekwiwalent w formie sympozjów międzynarodowych z serii „*Ad Fontes Liturgicos*”, na których prezentowane są wyniki badań źródłowych nad zagadnieniami teologicznymi i kulturowymi liturgii. W dziele tym współ-

---

30 A. Sielepin, „Mała droga” najkrótszą drogą człowieka do Boga i ludzi, czyli św. Teresa z Lisieux na szlakach liturgii, „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne” 6 (2005), s. 331–350.

31 Przykładem jest sympozjum pod tytułem *Obecność Chrystusa w centrum życia chrześcijańskiego*, Kraków, 16–17 października 1997. Por. publikacja posympozjalna pod tym samym tytułem, Kraków 1998.

32 Publikacja ukazała się drukiem: E. Wrzała, *Liturgiczne drogi jedności*, Kraków 2017.

33 *Inicjacja liturgiczna* (2011), *Modlitwa liturgiczna* (2013), *Szata liturgiczna* (2017), *Przestrzeń liturgiczna* (2019).

pracują dwie katedry: teologii liturgii i historii liturgii (której przewodniczy ks. dr hab. Przemysław Nowakowski, prof. UPJPII). Do tej pory odbyło się już 10 takich sympozjów w różnych krajach Europy Środkowej (Słowacja, Węgry, Ukraina, Polska) związanych współpracą z naszym Instytutem. Pozwoliło to na ożywienie środowiska naukowego tego regionu, szczególnie interesującego pod względem zróżnicowanych denominacji, i dało także naturalny impuls do prowadzenia badań interkonfesyjnych, a w przyszłości też porównawczych.

Przedstawiony wachlarz trendów badawczych i kierunków naukowych znajduje swoje przełożenie w programie studiów licencjacko-doktoranckich w naszym Instytucie. Spotykają się tu wszystkie katedry Instytutu: teologii liturgii, historii liturgii, homiletyki i komunikacji religijnej. W jednym z semestrów czteroletniego cyklu studiów wykłady prowadzą przedstawiciele poszczególnych wyznań: rzymskokatolickiego, prawosławnego, luterańskiego i judaistycznego, co sprawia, że przybliżanie liturgii chrześcijańskiej jest autentyczne i źródłowe.

Wnioski

W powyższym tekście zostały wspomniane tylko kluczowe przykłady żywej i twórczej działalności Instytutu Liturgicznego w pierwszym półwieczu jego istnienia. Nietrudno dostrzec w tych kierunkach myśli teologicznej wiele inspiracji dla nowych badań, także interdyscyplinarnych, oraz dla pracy formacyjnej i duszpasterskiej, wprost wynikającej z liturgii i motywowanej nią. Jest to jednocześnie wielki dowód troski o Kościół i jego żywą wiarę. Zarówno publikacje, jak i wystąpienia wykładowców Instytutu są znaczącym impulsem dla ożywiania świadomości liturgicznej w Kościołach lokalnych, a także w środowiskach osób konsekrowanych i formacji kapłanów. Etos Instytutu Liturgicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wpisuje się świadomie w aktualną refleksję Magisterium Kościoła i wyraźne propozycje ponownego odkrycia natury i roli liturgii dla życia duchowego oraz odnowy etycznej i autentycznego rozpoznania godności człowieka. Ożywiona współpraca ekumeniczna przyczynia się do budowania naturalnej bazy spotkań, poszukiwań, pogłębiania uzasadnień, a przede wszystkim wspólnej modlitwy i przejawiania Kościoła w jedności serca i myśli.

Summary

Theological thought of the Liturgical Institute in Krakow during the postconciliar 50 years (1)

Within a broad panorama of the Liturgical Institute in Krakow, the main thread since its origin is undoubtedly the thought of the Vatican Council. From the inspiration of creating such a centre of the liturgical renewal in Poland, expressed by Cardinal Karol Wojtyła, an active participant of the Council and a Metropolitan Bishop of Krakow, up to the founder and the first head of the Institute, Fr. Waclaw Świerzawski (1927–2017), whom Card. Wojtyła appointed to be the constructor and the head of the Institute, the main idea and goal was liturgy as a special subject of concern the Vatican Council's Fathers.

Fr. Świerzawski, having at that time just accomplished his doctoral studies in the Atheneum of St. Anselm in Rome, was well prepared for this challenge, had an experience of the Church, of eminent theologians and contemporary trends in the world and the Church.

The Liturgical Institute started its activity with the opening of the academic year 1969/1969, being attached to the Theological Faculty, autonomous then, functioning *in aedibus Seminarii* since 1954, when the communist state decided to remove it from the Jagiellonian University after 500 years of presence. Owing to the connection with the Faculty the Institute acquired an expert staff for the studies and formation. An important wing of the Institute, apart from solid intellectual knowledge, was liturgical practice at St Mark's church, of which Fr. Świerzawski was appointed a rector and which is until now the academic church for the Pontifical University of John Paul II.

At the beginning a Theological Section was established (1968), basis for the future and present Chair of liturgical theology. The primary stream of inspiration was very rich and creative, focused on rediscovering liturgy and her importance for spirituality, theology, liturgy as the centre of Christianity, faith and life. Liturgy as a living Mystery influencing and permeating all fields of human existence, like in the early Church. The earliest profile of theology, at first represented by the founder, Prof. Świerzawski, was shaped further on by persons, who constituted the Institute and were developing their work around the Eucharist. The Eucharist and the Mystery of Christ present in the Eucharist was the leading thread. Out of this and for this more research teams appeared: Department of Liturgical Music (1974–1977), Architecture and Sacred Art (1979), Studies of Liturgical Spirituality (1982–1985), Course for Sacristans (1984), Homiletic Studies (1988), Chair of the

History of Liturgy (1988), and the most extended towards the world – Studies of Catechumenate (1991) preparing catechists to accompany adults along the process of initiation, typically liturgical apostolate.

The Eucharistic issue of the Mystery, liturgical anamnesis and epiclesis are prevailing in Fr. Świerzawski's writings (e.g. "The Dynamic 'Memory' of the Lord" – 1980) and represent a type of liturgical theology. His approach quickly acquired existential dimension, opening another aspect of mystagogical character (commentaries, homilies, catecheses), revealing a transforming power of liturgy, creating spirituality, named by Fr. Świerzawski "sacramental mysticism" and methodologically elaborated in his book entitled *Master, where do you live? Man a mystical being* (1994). This profile is today called "liturgical spirituality". Following this criterion a theology of the Mystery has become a key for reading works of eminent theologians and saints and to show with encouragement that liturgy is the source of spirituality, wisdom and holiness.

Institute has always emphasized the importance of scholar meetings, symposiums – international and within the country. For many years there were held regular meetings of the lecturers of liturgy from the local region of southern Poland. The fruit of it is the eight-volume manual of liturgics, called *Mysterium Christi*, and since 1987 a series *Vetera et Nova* as an Institute library of translations of liturgical classics, edited by the first assistant of Fr. Świerzawski prof. Stefan Koperek CR. These above mentioned currents are present now in our research, such as liturgical eschatology and pneumatology, represented by Sr. Adelajda Sielepin, the present head of the Chair of liturgical theology. She also continues a mystagogical trend in the new series called *Christianus Fit* with five volumes so far by her authorship. It refers to theology of Christian initiation as well as liturgical spirituality continued in writing and in practice. These topics are enriched by ecumenical dimension, which is present in some doctoral dissertations and the recent series *Ad Dominum* (four volumes already), which is international and interconfesional, edited by Sr. Adelajda Sielepin and Fr. Jarosław Superson. This series represents another trend, that could be called the source theology aiming at understanding and perceiving liturgical celebration on the ground of liturgical sources, theological sense, relation to other Christian liturgies, Judaic inspirations and cultural conditions, thus making theology integral and synthetic.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie